

**ОБСЯГ ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСЕМ «NEED(S)» І «ПОТРЕБА»
В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ****Кириленко М. О.***аспірант кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства
та перекладу**Український державний університет імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна,**асистент кафедри романо-германської філології**Білоцерківський національний аграрний університет
вул. Соборна площа, 8/11, Біла Церква, Київська область, Україна**orcid.org/0009-0004-2197-4733**kyrylenko.maxim@gmail.com*

Ключові слова: *концепт, потреба, лексикографічний аналіз, лексичний обсяг, етимологія, тлумачні словники, етимологічні словники, лінгвокультура, лексема, лексико-семантичні варіанти, сема, ядро, периферія.*

Статтю присвячено аналізу обсягу значення лексем need(s) в англійській мові та потребі в українській лексикографії зі з'ясуванням їхніх спільних і відмінних семантичних характеристик. Метою дослідження є виявлення особливостей семантичного наповнення цих лексем, а також їхніх лексико-семантичних варіантів, що відображають специфіку культурного та історичного контекстів кожної мови. Представлено результати етимологічного аналізу, який показує, що обидві лексеми розвивалися під впливом соціокультурного та історичного середовища, що зумовило формування їхньої семантичної структури. Проведено аналіз сучасних тлумачних словників англійської та української мов, що дало змогу визначити основні дефініції лексем need(s) та «потреба», виявити їхні спільні та специфічні значення, а також простежити розвиток нових семантичних відтінків. Проаналізувавши дефініції need(s) у п'яти англійських тлумачних словниках, було виділено 19 значень для іменника та 18 – для дієслова. Аналіз п'яти українських словників дав змогу виокремити дев'ять лексико-семантичних варіантів для іменника «потреба». Порівняння показує більш широкий семантичний спектр англійської лексеми, що пояснюється культурними й історичними чинниками, а також відмінностями у вербалізації концептуальних значень у двох лінгвокультурах. Результати дослідження дають змогу зробити висновок про те, що англійська лексема need(s) має ширший функціональний спектр, тоді як українська «потреба» відзначається більш конкретним і нормативно-культурним значенням. Перспектива подальших досліджень включає проведення корпусного аналізу лексем need(s) та «потреба» у різних видах дискурсу, зокрема медіадискурсі та науково-публіцистичному стилі, а також детальне вивчення синонімічних та антонімічних рядів, що дасть змогу глибше розкрити їхню семантичну структуру та функціональні варіанти. Також перспективним є подальше порівняння вербалізації мегаконцепту «NEEDS/ПОТРЕБИ» у різних лінгвокультурних контекстах для кращого розуміння когнітивно-семантичних моделей обох мов. Дослідження має прикладне значення для лексикографії, перекладознавства та порівняльної лінгвістики.

THE SCOPE OF THE MEANING OF THE LEXEMES «NEED(S)» AND «ПОТРЕБА» IN ENGLISH AND UKRAINIAN LEXICOGRAPHY

Kyrylenko M. O.

*Postgraduate Student at the Department of Applied Language Studies, Comparative Linguistics,
and Translation*

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine

Pirogova str., 9, Kyiv, Ukraine

Assistant at the Department of Romance and Germanic Philology

Bila Tserkva National Agrarian University

Soborna Square str., 8/11, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine

orcid.org/0009-0004-2197-4733

kyrylenko.maxim@gmail.com

Key words: *concept, need, lexicographic analysis, lexical scope, etymology, explanatory dictionaries, etymological dictionaries, linguistic culture, lexeme, lexical-semantic variants, seme, core, periphery.*

The article is devoted to the analysis of the scope of the meaning of the lexemes need(s) in the English language and потреба in the Ukrainian lexicography, with the clarification of their common and distinctive semantic characteristics. The aim of the study is to identify the features of the semantic content of these lexemes, as well as their lexical-semantic variants, which reflect the specifics of the cultural and historical context of each language. The article presents the results of etymological analysis, which shows that both lexemes developed under the influence of the socio-cultural and historical environment, which led to the formation of their semantic structure. An analysis of modern explanatory dictionaries of the English and Ukrainian languages was conducted, which allowed us to determine the main definitions of the lexemes need(s) and потреба, to identify their common and specific meanings, and to trace the development of new semantic shades. Having analyzed the definitions of need(s) in five English-language explanatory dictionaries, 19 meanings were identified for the noun and 18 for the verb. The analysis of five Ukrainian dictionaries allowed us to identify 9 lexical and semantic variants for the noun потреба. The comparison shows a wider semantic spectrum of the English lexeme, which is explained by cultural and historical factors, as well as differences in the verbalization of conceptual meanings in the two linguistic cultures. The results of the study allow us to conclude that the English lexeme need(s) has a wider functional spectrum, while the Ukrainian need is characterized by a more specific and normative-cultural meaning. Prospects for further research include conducting a corpus analysis of the lexemes need(s) and потреба in different types of discourse, in particular media discourse and scientific and journalistic style, as well as a detailed study of synonymous and antonymic series, which will allow us to more deeply reveal their semantic structure and functional variants. It is also promising to further compare the verbalization of the mega-concept «NEEDS» in different linguocultural contexts for a better understanding of the cognitive-semantic models of both languages. The study has applied significance for lexicography, translation studies, and comparative linguistics.

Постановка проблеми. Попри наявність численних словникових визначень лексем *need(s)* та *потреба*, досі недостатньо досліджено їхню семантичну еволюцію та культурні відмінності в трактуванні. Особливо актуальним є з'ясування, порівняння та зіставлення лексичного обсягу іменників *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах. Вирішення цієї проблеми

сприятиме ідентифікації спільного та відмінного у концептуалізації потреб людини та їхньої реалізації у національних картинах світу.

Мета статті – з'ясувати обсяг значення лексем *need(s)* і *потреба* в англійській та українській лексикографії з виявленням їхніх спільних та відмінних значень, що зумовило вирішення таких завдань:

– з'ясувати етимологію лексем *need(s)* та *потреба*;

– проаналізувати тлумачні словники з англійської та української мов для визначення дефініцій *need(s)* та *потреба*;

– зіставити семантичне наповнення лексем, визначивши специфіку кожної форми та можливі лексико-семантичні варіанти *need(s)* і *потреба*.

Об'єктом дослідження є словникові статті як базові вербалізатори мегаконцепту NEED(S)/ПОТРЕБА в обох мовах, **предметом** – етимологічні і тлумачні лексикографічні джерела.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження лексичного обсягу будь-якої лексеми доцільно проводити на основі базових методів історичної лексикології, до яких належать етимологічний та дефініційний аналіз. Результати етимологічного аналізу дають змогу реконструювати первинну мотивацію лексеми, встановити її генетичні зв'язки з іншими мовами та простежити еволюцію значення від прамови до сучасного стану. Дефініційний аналіз, своєю чергою, фокусується на сучасному лексичному обсязі слова, а також визначає межі полісемії та омонімії. Комплексне поєднання етимологічного й дефініційного підходів, запропоноване ще В. фон Гумбольдтом і розвинуте в працях Ф. де Соссюра та О.О. Потєбні, дає змогу описати семантичну структуру лексеми в діахронічному та синхронічному вимірах одночасно. Теоретичне обґрунтування й методологію такого двоаспектного аналізу викладено в працях М.М. Паук «Мовна актуалізація дефініції концепту в сучасній лінгвістиці» та І.М. Колегаєвої «Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці» [Паук, 2018; Колегаєва, 2021]. Отже, етимолого-дефініційний аналіз залишається невід'ємним складником сучасної лексикологічної та семасіологічної практики й забезпечує наукову обґрунтованість висновків про динаміку лексичного значення лексем *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах.

Уважаємо за доцільне розпочати наше дослідження з етимологічного аналізу лексем, оскільки це дасть змогу простежити історію лексем *need(s)* в англійській та *потреба* в українській мовах, виявити їхні первісні форми (праформи/етимони) та лексико-семантичні й граматичні зміни, яких вони зазнали протягом свого розвитку.

Згідно з інформацією в етимологічному словнику англійської мови «Etymonline», найдавніші зафіксовані згадки про цю лексему як іменник є в староанглійській мові, прагерманській корінь **nauti-* («death, to be exhausted» – «смерть, бути виснаженим») [https://www.etymonline.com/]. Також указуються інші стародавні мови, які вплинули на формування первинного значення лексеми *need(s)*, зокрема давньоскандинавська –

na, готська – *naus* «corpse», давньоірландська – *naunae* «famine, shortage» давньокорнська – *naun* «corpse», старослов'янська – *navi* «corpse», російська – *nuzda*, польська *nędza* «misery, distress», давньопруська – *nowis* «corpse», *nautin* «need, distress», *nawe* «death», литовська – *novyti* «to torture, kill», *nove* «death» [https://www.etymonline.com/]. Результати етимологічного аналізу слова *need(s)* перш за все вказують на те, що витoki семантичного значення носять негативні асоціації, оскільки подає потребу як край небажаний стан людини, що супроводжується стражданнями і в крайньому випадку несе за собою смерть. Можна зробити висновок, що в давньоанглійській період потреба асоціювалася з такими поняттями, як *нестача*, *виснаженість*, *страждання*, *тортури*, *відчай*, *нещастя*, або навіть із *трупом*. Зважаючи на те, що іменник *need* є засвідченим у кельтських, германських та балтослов'янських мовах, то він також міг увійти у вжиток як лексема певної регіональної субстратної мови. Із XII ст. лексема *need* розширила межі свого значення і трактувалася як «lack of something that is necessary or important; state or condition of needing something», також як «a necessary act, required work or duty». Таким чином, можна говорити про перехід лексеми від негативних відтінків забарвлення до його нейтрального значення, де під *потребою* розумілася будь-яка нестача чогось важливого для людини або сам стан людини, зумовлений цією нестачею, і ця нестача не передбачала обов'язковий характер настання можливих негативних наслідків.

Однак на цьому лексико-семантичний розвиток лексеми *need* не зупинився, і вже на початку XIV ст. як іменник, так і дієслово продовжили розширювати можливі варіанти своєї інтерпретації, надаючи нових відтінків у значеннях, зокрема зосередивши увагу на стані бідності як особливої соціально-економічної потреби всередині суспільства («extreme poverty, destitution, want of means of subsistence» – «крайня бідність, злидні, брак засобів до існування») [https://www.etymonline.com/]. Водночас існувало паралельне слово *dearf* – більш звичне для вираження *потреби/необхідності* як спільної семантичної основи «труднощі, біль». Обидві лексеми об'єднувалися в складних формах, наприклад *nieddearf* («необхідність, обов'язок, річ, що потрібна»). Аналізуючи етимологічні дані про розвиток дієслова *need*, можна стверджувати, що воно походить від староанглійської форми *neodian* «be necessary, be required (for some purpose)», указуючи на необхідність досягнення чогось із певною метою. Походить із того ж кореня, що й іменник *need* (*nied*), тобто Proto-Germanic **nauthiz/*naudiz*, а значення «бути зобов'язаним (щось робити)» з'являється з кінця XIV ст., особливо у негативних чи питаль-

них конструкціях, де підкреслюється необхідність чи обов'язок. У «Etymonline» також подано порівняльний графік частотності використання іменника та дієслова в діахронічному вимірі з початку XIX ст., який показує, що їх використання відзначається різною інтенсивністю та функційним навантаженням. Із XIX ст. використання іменникової форми *need* поступово зростало до середини XX ст., досягнувши піку в 1970-х роках, після чого стабілізувалося, тоді як дієслово *need* від помірнього вживання перейшло до стрімкого зростання наприкінці XX – на початку XXI ст. Таким чином, еволюція вживання лексеми *need* відображає загальну прагматизацію сучасної англійської мови – перехід від осмислення «потреби» як абстрактної категорії (іменник) до її реалізації у вигляді дії чи зобов'язання (дієслово). У лінгвокультурному вимірі це свідчить про трансформацію цінних орієнтирів англословного суспільства – від споглядального до дієвого типу мислення.

В «Етимологічному словнику української мови у семи томах» відсутня інформація щодо сучасної лексичної одиниці *потреба*, а тому семантичний аналіз було здійснено на основі її складників, а саме: спільнокореневій лексемі *треба*, яка має таке саме лексико-семантичне значення, але виконує іншу граматичну функцію у сучасній українській мові, та префікса *-но*. Лексема *треба* тлумачиться як присудкове слово в значенні «необхідно, потрібно, слід» та в ролі іменника, що означає «жертвоприношення; релігійний обряд, здійснюваний священиком на замовляння віруючих; плата за виконання такої відправи». Друге визначення не відображає сучасне семантичне значення *потреба* в тлумачних словниках української мови, однак викликає певні негативні асоціації з необхідністю поступатися власними інтересами та навіть нести певні моральні труднощі або матеріальні збитки заради чогось залежно від обставин, які спричиняють необхідність жертвоприношення [Мельничук, 2006, с. 625–626].

Таким чином, можна стверджувати, що як в англійській, так і в українській мові іменники *need(s)* та *потреба* набули негативного значення в ході свого історичного розвитку. Можна зробити висновки про те, що між трактуваннями лексеми *треба* як «необхідності» та «жертвоприношення» простежується логічний закономірний лексико-семантичний зв'язок, оскільки жертва сприймається як певна необхідність заради чогось. Важливими є похідні лексеми, такі як *тріба* – «потреба, спроба», *трібунок* – «спроба», *трібний* – «потрібний, необхідний», *требно* – «потрібно», *требувати* – «вимагати, потребувати, намагатися; дуже просити, пробувати», *требуватися* – «бути потрібним», *трібовати* – «пробувати», *трібувати* – «азнавати, переживати; вима-

гати, потребувати, пробувати», а також лексичні одинці з антонімічним значенням, який виражається через додавання префікса *не-*: *непотреба* – «непотреба», *нетрібняк* – «непотріб».

Далі у цьому ж словнику знаходимо лексеми *потребизна* – «потреба», *потребина* – «потреба, належність, необхідні видатки», *потребник* – «нужник», *потріб* – «потреба», *потрібка* (розм.) – «що-небудь потрібне; потреба», *потрібки* – «все зужите», *потрібен*, *потрібний* – «необхідний», *потрімний* – «потрібний, який потребує; здібний», *потрінно* – «потрібно», *потребувати* – «відчувати необхідність», «мусити», *потребуватися*, *потрібувати* – «потребувати, попробувати», *стріба* – «проба», *стрібок* – «спроба, проба», *стребувати*, *стрібувати* – «спробувати, попросити», *струбувати* – «спробувати», *спотребник* – «споживач», *спотребно* – «потрібно», *спотребити* – «спожити», *спотребувати* – «споживати» [Мельничук, 2006, с. 625–626]. Походження лексичних одиниць *треба/потреба* бере свій початок у сучасній українській мові ще з праслов'янського періоду, а первісною реконструйованою формою можна вважати лексему **terba* в значенні «потреба, необхідність». Важливу роль також відіграло дієслово **terbiti*, що означало «очищати від лущиння, тербити; корчувати; м'яти, смикати; термосити; каструвати», а згодом у ході свого лексико-семантичного розвитку еволюціонувало до нових значень «потребувати, споживати, куштувати», які мають більш схоже семантичне значення із сучасною лексемою *потреба*. Схематично зміну значень можна зобразити так: «чистити, робити придатним, корисним» → «користуватися, споживати» → «мати потребу, вимагати» → «необхідність». Спільне походження лексеми *потреба* в українській мові паралельно з іншими слов'янськими мовами підтверджують подані збережені форми з інших різних мов: болг. *трявам* «бути необхідним»; польсь. *trzeba* «треба», *potrzebować* «мати потребу»; чеськ. *třeba* «треба», *potřebovat* «мати потребу»; слц. *treba*, *potrebovat*; словен. *treba* «потрібно»; стсл. *трьва* «жертвопринесення; потреба».

Також особливо варто відзначити вплив польської мови на формування аналізованої лексеми, оскільки фонетичне звучання *треба* є найбільш приближеним до польського варіанту вимови *trzeba*. У ході порівняльно-історичного аналізу з іншими індоевропейськими мовами, зокрема прусською *enterpen* «корисний», *enterpo* «принести користь», готською *paurba(n)* «відчувати потребу», грецькою *τέρω* «насихую, раду», давньоіндійською *trpyati*, *tarpati* «насихується», можна зробити висновок про наявність спільної європейської семантичної лінії, яка показує трансформацію значення лексеми *треба* від «корис-

ності» та «задоволення» до «потреби» та «необхідності» [Мельничук, 2006, с. 625–626].

Для цілісного об'єктивного аналізу результатів етимологічного дослідження лексеми *потреба* необхідно врахувати семантичне наповнення префікса *no-* та його можливий вплив на модифікацію значення лексеми *треба* за його додавання. Префікс *no-* в українській мові має давнє походження і пов'язаний із праслов'янською формою *ro-*, яка виникла внаслідок чергування голосних з *ra-*. У праслов'янській мові він мав основне значення «після, потім, слідом», що відображено, зокрема, у формі *pozdy* «пізній». Схожі форми та значення зустрічаються в балтійських мовах: у литовській *ra-* передає ідею *no-*, а також «під, через, перенасичення», у латвійській (*ra*) – подібне значення. У давньопруській мові відзначено форми *ra-* та *ro-*, які також перекладаються як «*no-*». У латинській мові відомий префікс *ro-* мав трансферне, або перенесене, значення, близьке до українського «*no-*». В авестійській мові існує *ra-* зі значенням «від, геть», а в хеттській – *rē-*, що передає напрямок «туди». Подібні смислові відповідники відомі також у давньогрецькій, де відзначаються форми, пов'язані з напрямком дії, і в давньоіранських мовах (*ara* «геть, назад», *ari* «також; до цього»). Зважаючи на ці дані, можна зробити припущення, що префікс *no-* за додавання до лексеми *треба* може вказувати на *потребу* як те, від чого можна відштовхуватися за певної необхідності, а також на завершеність дії, зокрема це підтверджують значення префікса *no-* як «від» та «після, потім» [Мельничук, 2003, с. 465].

Як бачимо, додавання префікса *no-* до лексеми *треба* і формування сучасної лексеми *потреба* не відображає значних змін у семантичному значенні лексеми *треба*. Таким чином, можна говорити про подібний характер еволюції семантичного значення *треба/потреба* як у слов'янських, так і індоєвропейських мовах.

Отже, порівняльний аналіз етимології слів *need* в англійській та *треба/потреба* в українській мовах дає підстави зробити висновки про спільні та відмінні риси у відтінках значення лексичних одиниць на різних етапах їх лексико-семантичного розвитку. Зокрема, спільним для обох мов є позначення *потреби* як «певної нестачі або нужди в чомусь», що відповідає сучасному значенню цього слова в обох мовах. Також в обох мовах простежується поступова нейтралізація негативних конотацій, де лексеми *need* та *потреба* трактуються як загальна необхідність або брак чогось у край важливого. Істотно відмінними рисами є те, що в українській мові *потреба* носила більш практичний характер, пов'язаний із певним видом діяльності для задоволення нужд, і носить нейтральне або позитивне конотативне

значення через історично сформовані асоціації з користю як результатом задоволення потреб. В англійській мові лексема *need(s)* увібрала в себе багато негативних значень та асоціацій зі смертю, злиднями, бідністю та важким психічно-емоційним чи фізичним станом людини через брак чогось у край важливого та цінного для неї. В українській мові ці конотації є менш вираженими та асоціюються з потребою як «жертвою заради чогось». Це свідчить, що процес нейтралізації значень в англійській мові є менш вираженим порівняно з українською.

Далі здійснимо дефініційний аналіз лексеми *need(s)* в англійській мові. Для дефініційного аналізу лексеми *need* було вибрано п'ять тлумачних англословників, а саме: «Merriam-Webster Dictionary», «Collins Dictionary», «Longman Dictionary of Contemporary English», «Oxford Learner's Dictionary», «YourDictionary».

В англословнику тлумачному словнику «Longman Dictionary of Contemporary English» іменник *need* подається як: 1) ситуація, у якій є щось у край необхідне, особливо те, що є недоступним зараз; 2) сильне почуття або бажання щось мати або переконання, що ти повинен мати це; 3) щось, що є необхідним для нормального здорового комфортного способу життя; 4) відсутність необхідної кількості їжі або грошей. Словник «Longman Dictionary of Contemporary English» надає такі дефініції дієслова *need(s)*: 1) необхідність у чомусь або комусь через неможливість обходитися без цих речей та продовжувати своє існування; 2) відчувати, що ти хочеш чогось дуже сильно. У словнику акцентується увага заперечній формі лексеми *need* у вигляді *needn't*, яка трактується як відсутність необхідності у чомусь або комусь або певних дій на шляху до її задоволення [https://www.ldoceonline.com/].

За словником «Oxford Learner's Dictionary» іменник *need* має такі значення: 1) ситуація, у якій щось є необхідним або обов'язково повинно бути зробленим; 2) сильне почуття, що ти маєш потребу в комусь або чомусь або повинен щось мати; 3) речі, які необхідні для комфортного життя або досягти бажаного; 4) стан, коли в тебе немає достатньо їжі, грошей або підтримки. Дієслово *need* трактується як: 1) мати потребу в чомусь або комусь, тому що вони є необхідними або дуже важливими, а не з тієї причини, що ти хотів би її мати; 2) використовується, щоб показати, що слід або необхідно зробити [https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/].

В американському словнику «Merriam-Webster Dictionary» іменник *need* трактується як: 1) необхідність, обов'язок чи зобов'язання; 2) нестача або відсутність чогось необхідного, бажаного або корисного; 3) фізіологічна або психологічна

вимога для благополуччя організму; 4) стан, що потребує постачання чогось або полегшення; 5) брак засобів для існування, який прирівнюється бідності. Дієслово *need* характеризується як: 1) бути нужденним або необхідним; 2) перебувати в скруті або скрутному становищі; 3) як допоміжне дієслово, що означає зобов'язання або обов'язок щось зробити [<https://www.merriam-webster.com/>].

Аналізуючи дефініції лексеми *need*, які надає «Collins Dictionary», можна зробити висновок, що іменник *need* має такі тлумачення: 1) якщо існує потреба в чомусь, то ця річ покращить ситуацію або ж щось не може відбутися без неї; 2) факт або випадок відчуття нестачі чогось; 3) вимога; 4) необхідність або зобов'язання, що впливають із певної ситуації; 5) скрутне становище або крайня ступінь його виявлення; 6) крайня межа бідності або злидні; 7) стан, за якого існує дефіцит чогось або щось потребує полегшення чи постачання; 8) нагальна потреба, як щось украй необхідне. Дієслово *need* у «Collins Dictionary» подано так: 1) потреба в чомусь або зробити щось для того, аби ви успішно могли досягти того, чого прагнете, або те, без чого ви не можете нормально жити; 2) дії, які слід виконати для покращення певного місця, об'єкта чи конкретної ситуації; 3) бути в нестачі; 4) вимагати або бути зобов'язаним із необхідності (бути або робити щось); 5) використовується як допоміжне дієслово в заперечних та питальних реченнях для вираження необхідності та обов'язку; 6) бути суттєвим або необхідним для чогось [<https://www.collinsdictionary.com/>].

В англomовному тлумачному онлайн-словнику «Your-dictionary» іменник *need(s)* зафіксований у таких дефініціях: 1) необхідність або обов'язок, що виникають унаслідок певної ситуації; 2) щось корисне, необхідне або бажане, чого бракує, бажання, вимога; 3) брак або нестача чогось корисного, бажаного або необхідного; 4) стан, що характеризується труднощами або серйозною недостатністю; 5) стан бідності або крайніх злиднів; 6) вимога до чогось. Дієслово *need* означає: 1) мати необхідність; 2) мати зобов'язання щось зробити; 3) бути в нужді; 4) мати обов'язок щось зробити; 5) мати потребу, бажати чогось або відчувати нестачу чогось, вимагати; 6) бути підпорядкованим дії через зобов'язання; 7) бажати або підпорядковуватися комусь; 8) бути необхідним; 9) мати абсолютну вимогу до чогось або когось; 10) бути зобов'язаним або вимагати щось зробити [<https://www.yourdictionary.com/>].

Отже, проаналізувавши дефініції *need(s)* у п'яти англomовних тлумачних словниках, можна виділити 19 значень лексеми *need* як іменника та 18 – як дієслова. Усі значення наведено в табл. 1 та 2. Наявність лексико-семантичних варіантів у

іменника *need(s)* представлено в табл. 1 «Обсяг значення лексеми *need(s)* в англійських тлумачних словниках».

Здійснивши аналіз п'яти англomовних тлумачних словників, можна виділити такі семи для іменника *need(s)*: *necessity*, *requirement*, *want*, *lack*, *duty*, *obligation*, *poverty*, *deficiency*. Наведені семи вказують на те, що потреба в англomовній лінгвокультурі сприймається як певна необхідність, бажання, нестача або дефіцит чогось бажаного або потрібного, зобов'язання або стан бідності. Зокрема, серед ядерних сем, які зафіксовані в усіх тлумачних англomовних словниках, є *necessity(necessary)*, а також *requirement(require)*, які можуть виражати формальність потреби та її цінність у соціумі. Інші семи: 1) *want* – своїм семантичним значенням указує на необмеженість характеру потреб; 2) *lack* – указує на нестачу чогось, що найбільш точно характеризує базовий набір потреб та розкриває саму суть потреби як певну відсутність чогось важливого для людини та її життєдіяльності. Подібне значення репрезентують лексичні одиниці *absence* та *deficiency* як стан відсутності чогось. Однак лексема *absence* здебільшого носить нейтральний характер, тоді як *lack* та *deficiency* акцентують увагу на нестачі або дефіциті того, що потребує людина або група людей. Виокремлення даних складників стане в нагоді для корпусного дослідження нашої розвідки, оскільки це дасть змогу укласти лексико-семантичне поле, що вербалізує та реалізує мегаконцепт NEEDS в англomовній лінгвокультурі.

Для дієслова *need* виявлено 18 лексико-семантичних варіантів, а саме: 1) необхідність у чомусь або комусь через неможливість обходитися без цих речей та продовжувати своє існування; 2) відчувати, що ти хочеш чогось дуже сильно; 3) мати потребу в чомусь або комусь, тому що вони є необхідними або дуже важливими, а не з тієї причини, що ти хотів би її мати; 4) використовується як допоміжне дієслово в заперечних та питальних реченнях для вираження необхідності та обов'язку; 5) бути нужденним або необхідним; 6) перебувати в скруті або скрутному становищі; 7) потреба в чомусь або зробити щось для того, аби ви успішно могли досягти того, чого прагнете, або те, без чого ви не можете нормально жити; 8) дії, які слід виконати для покращення певного місця, об'єкта чи конкретної ситуації; 9) бути в нестачі або нужді; 10) вимагати або бути зобов'язаним із необхідності (бути або робити щось); 11) бути суттєвим або необхідним для чогось; 12) мати необхідність; 13) мати обов'язок щось зробити; 14) мати потребу, бажати чогось або відчувати нестачу чогось, вимагати; 15) бути підпорядкованим дії через зобов'язання; 16) бажати або

Обсяг значення лексеми *need(s)* в англійських тлумачних словниках

Словник	Longman Dictionary of Contemporary English	Oxford Learner's Dictionary	Merriam-Webster Dictionary	Collins Dictionary	Your-dictionary
Лексико-семантичні варіанти					
1) ситуація, у якій є щось украй необхідним	+	+	-	-	-
2) сильне почуття або бажання щось мати, або переконання, що ти повинен мати це	+	+	-	-	-
3) речі, які необхідні для комфортного життя або досягти бажаного	+	-	-	-	-
4) стан, коли в тебе немає достатньо їжі, грошей або підтримки	+	+	-	-	-
5) відсутність необхідної кількості їжі або грошей	+	+	-	-	-
6) необхідність, обов'язок чи зобов'язання	-	-	+	+	+
7) нестача або відсутність чогось необхідного, бажаного або корисного	-	-	+	-	-
8) фізіологічна або психологічна вимога для благополуччя організму	-	-	+	-	-
9) стан, за якого існує дефіцит чогось або щось потребує полегшення чи постачання	-	-	-	+	-
10) брак засобів для існування, який прирівнюється бідності	-	-	+	-	-
11) якщо існує потреба в чомусь, то ця річ покращить ситуацію, або ж щось не може відбутися без неї	-	-	-	+	-
12) факт або випадок відчуття нестачі чогось	-	-	-	+	-
13) вимога до чогось	-	-	-	+	+
14) крайня межа бідності або злидні	-	-	-	+	+
15) скрутне становище або крайня ступінь його виявлення	-	-	-	+	-
16) стан, що характеризується труднощами або серйозною недостатністю	-	-	-	-	+
17) нагальна потреба, як щось украй необхідне	-	-	-	+	-
18) щось корисне, необхідне або бажане, чого бракує, бажання, вимога	-	-	-	-	+
19) брак або нестача чогось корисного, бажаного або необхідного	-	-	-	-	+

підпорядковуватися комусь; 17) мати абсолютну вимогу до чогось або когось; 18) бути зобов'язаним або вимагати щось зробити.

Тепер здійснимо аналогічний аналіз репрезентації іменника *потреба* в українській мові для подальшого зіставлення та порівняння лексико-семантичного відтворення цієї лексеми в американській та українській лінгвокультурах. Матеріалом нашого дослідження слугуватимуть п'ять тлумачних словників української мови («Великий тлумачний словник української мови», «Словник ГОРОХ», онлайн-словник «SLOVNYK.ME», онлайн-словник «СЛОВНИК.UA», «Словник української мови») та дефініції, які там наведено.

Зокрема, «Великий тлумачний словник української мови» за редакцією В.Т. Бусела подає такі визначення іменника *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 5) те, без чого не можна обійтися; 6) вимоги, які необхідно задовольнити; 7) заст. бій, битва [Бусел, 2005].

Онлайн-словник «ГОРОХ» дає визначення іменника *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 3) те, без чого не можна або важко обійтися; 4) вимоги, які необхідно задовольнити; 4) фізіологічна необхідність випорожнитися; 5) заст. бій, битва, бойова сутичка [https://goroh.pp.ua/].

Онлайн-словник «SLOVNYK.ME» тлумачить іменник *потреба* через такі дефініції: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 5) те, без чого не можна обійтися; 6) вимоги, які необхідно задовольнити; 6) умови, необхідні для когось, чогось; 7) заст. бій, битва [https://slovyk.me/].

В онлайн-словнику «СЛОВНИК.UA» зафіксовано такі визначення лексеми *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 5) те, без чого не можна обійтися; 6) вимоги, які необхідно задовольнити; 7) заст. бій, битва [https://slovyk.ua/index.php?sword].

У «Словнику української мови» подаються такі дефініції лексеми *потреба*: 1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; 2) потрібність; 2) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось; 3) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином; 4) те, без чого

не можна обійтися; 5) вимоги, які необхідно задовольнити; 6) умови, необхідні для когось, чогось; 7) бій, битва [https://sum11.com.ua/].

Отже, проаналізувавши п'ять тлумачних українських словників, можна виокремити дев'ять лексико-семантичних варіантів для іменника *потреба*, які представлено в табл. 2.

Здійснивши аналіз п'яти українських тлумачних словників, можна виокремити такі семи для іменника *потреба*: *необхідність*, *потрібність*, *умови, що зумовлюють дію, бажання/спонукання до дії, невід'ємність*, *вимога*, *фізіологічна необхідність*, *необхідні життєві умови*, *бій/битва* (застар.). Виявлені семи дають змогу простежити, як у межах української лінгвокультури вербалізується мегаконцепт ПОТРЕБИ, репрезентуючи його як певну необхідність, прагнення, умову, дефіцит, спонукання до дії, а також – у периферійному значенні – як конкретний фізіологічний процес чи навіть застарілу військову дію. До ядерних сем, відображених у всіх словникових джерелах, належать: *необхідність у чомусь*, *невід'ємність та важливість для існування*, *вимоги, що потребують задоволення*, а також *необхідність або бажання діяти певним чином*. Ці значення формують основу семантичного наповнення слова *потреба*, оскільки стабільно фіксуються у 5/5 словниках, що вказує на їх системність, нормативність та культурну значущість.

Сема *потрібність* демонструє загальний характер потреб, не обмежений конкретними життєвими сферами, тоді як *умови, які змушують до дії* підкреслюють причинно-результативну природу потреби як рушійної сили людської поведінки. Важливо, що те, без чого не можна обійтися, конкретизує основу мегаконцепту ПОТРЕБИ, інтерпретуючи потребу як відсутність необхідного ресурсу, що корелює з дефіцитарністю та мотиваційністю. Периферійною є сема *фізіологічна необхідність випорожнення*, оскільки зафіксована лише в одному джерелі, що вказує на її вузьку сферу вживання. Цікавим є також значення *бій, бойова сутичка*, представлене у словниках як застаріле значення, що відображає історичний, архаїчний шар лексеми та демонструє полісемійний розвиток слова за межі екзистенційно-психологічної сфери.

Порівняльний аналіз англійських та українських тлумачних джерел засвідчує часткову семантичну відповідність між лексемами *need* та *потреба*, проте з низкою відмінностей у структурі значень і ступені їх деталізації. В обох мовах ядром семантичного поля є уявлення про необхідність, нестачу та вимогу до задоволення певної потреби, що формує універсальне онтологічне значення. Англійські словники демонструють більш розгалужену систематизацію в

Порівняльна таблиця репрезентації іменника потреба в українських тлумачних словниках

Словник	Словник української мови	Онлайн-словник СЛОВНИК.UA	Онлайн-словник ГОРОХ	Великий тлумачний словник української мови	Онлайн-словник SLOVNYK.ME
Лексико-семантичні варіанти					
1) необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення	+	+	+	+	+
2) потрібність	+	+	-	+	+
3) умови, які змушують до чогось, спричиняють щось	+	+	-	+	+
4) необхідність або бажання робити щось, діяти певним чином	+	+	+	+	+
5) те, без чого не можна або важко обійтись	+	+	+	+	+
6) вимоги, які необхідно задовольнити	+	+	+	+	+
7) фізіологічна необхідність випорожнитися	-	-	+	-	-
8) умови, необхідні для когось, чогось	+	-	-	-	+
9) заст. бій, битва, бойова сутичка	+	+	+	+	+

кількісному та якісному відношенні, виокремлюючи окремо емоційний аспект (сильне почуття бажання мати щось) і соціально-економічний (брак засобів для існування; бідність), тоді як українські джерела тяжіють до узагальнення значень у межах функціональної необхідності.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Дослідження показало, що лексема *need(s)* в англійській мові має широкий обсяг значення (представлена 19 лексико-семантичними варіантами), охоплюючи фізичну необхідність, соціальні вимоги та психологічні стани. Лексема *потреба* в українській мові демонструє більш вузький (лише дев'ять лексико-семантичних варіантів), концентрований обсяг значення, акцентуючи увагу на практичній та функціональній необхідності. Порівняльний аналіз словникових джерел виявив, що лексична одиниця *need(s)* здатна передавати нюанси дефіциту, обов'язку та бажання, чого майже немає у лексемі *потреба*. Установлено, що різниця в обсязі значення цих лексем відображає культурні та мовні особливості обох мов. Словники демонструють різні стратегії опису значень: англійські джерела пропонують багаторівневу семантичну деталізацію, українські – більш компактне визначення. Аналіз показав, що обсяг значення *need(s)* ширший у

когнітивному та контекстуальному аспектах, а *потреба* точніше окреслює конкретні сфери застосування. Результати аналізу словникових статей указують на тенденцію до розширення значення обох лексем у сучасній мові, зокрема у переносному і метафоричному вживанні. Етимологічні дані підтверджують, що *need(s)* походить від давньоанглійського *nēodian*, що означало «бути необхідним», а українська *потреба* розвинулася від старослов'янського *potrěba*, що мало значення «необхідність, справа».

Перспектива подальших досліджень включає аналіз синонімічних та антонімічних рядів лексем *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах, що дасть змогу глибше зрозуміти їхню семантичну структуру та функціональні варіанти в різних комунікативних ситуаціях. Окремою перспективою є здійснення корпусного аналізу для виявлення семантичних особливостей лексем *need(s)* та *потреба* у різних видах дискурсу, зокрема медіадискурсі. Корпусний аналіз дасть об'єктивну основу для розуміння, яким чином вербалізується мега-концепт «NEEDS/ПОТРЕБА» в американській та українській лінгвокультурах, а також дасть змогу здійснити порівняльний аналіз частотності, колокативних зв'язків та контекстуальних відтінків значень лексем у різних типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В. Т. (ред.). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь : Перун. 2005. URL: <https://1531.slovaronline.com/>
2. Горох – онлайн-бібліотека словників української мови. URL: <https://goroh.pp.ua/>
3. Мельничук О. С. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 4. Київ: Наукова думка. 2003. 657 с.
4. Мельничук О. С. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 5. Київ: Наукова думка. 2006. 705 с.
5. Slovnyk.ua. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd>
6. Словник української мови. URL: <https://sum11.com.ua/>
7. Slovnyk.me. URL: <https://slovnyk.me/>
8. Колегаєва І. М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. Вип. 1(40). С. 121–130.
9. Паук М. М. Мовна актуалізація дефініції концепту в сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. Вип. 1(40). С. 285–291.
10. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
11. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/>
12. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
13. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/>
14. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
15. YourDictionary. URL: <https://www.yourdictionary.com/>
2. Horokh – online-biblioteka slovnykiv ukrainiskoi movy [Electronic resource]. Retrieved from: <https://goroh.pp.ua/>
3. Melnychuk, O. S. (2003). Etymolohichniy slovnyk ukrainiskoi movy: u 7 t. Tom 4, Kyiv: Naukova Dumka, 657 p.
4. Melnychuk, O. S. (2006). Etymolohichniy slovnyk ukrainiskoi movy: u 7 t. Tom 5, Kyiv: Naukova Dumka, 705 p.
5. Slovnyk [Electronic resource]. Slovnyk.ua. Retrieved from: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd>
6. Slovnyk ukrainiskoi movy [Electronic resource]. Retrieved from: <https://sum11.com.ua/>
7. Slovnyk.me. Slovnyky i entsyklopedii [Electronic resource]. Retrieved from: <https://slovnyk.me/>
8. Kolegaeva, I. M. (2018). Konstruvannia nominatyvnoho polia kontseptu: etapy ta odyntysi. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii*, 1(40), 121–130.
9. Pauk, M. M. (2018). Movna aktualizatsiya definitsii kontseptu v suchasniy linhvistytsi. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii*, 1(40), 285–291.
10. Collins English Dictionary [Electronic dictionary]. Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/>
11. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.ldoceonline.com/>
12. Merriam-Webster [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/>
13. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.etymonline.com/>
14. Oxford Learner's Dictionaries [Electronic resource]. Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
15. YourDictionary [Electronic dictionary]. Retrieved from: <https://www.yourdictionary.com/>

REFERENCES

1. Busel, V. T. (ed. & chief ed.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy. Kyiv; Irpin. Retrieved from: <https://1531.slovaronline.com/>

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025